

Kanada'da Yaşayan Ağa Han İsmaililerinin Tarihi ve Faaliyetleri

Hüseyin Günarlan*

Özet

Kanada'da yaşayan Ağa Han İsmailileri bu ülkeye daha çok Doğu Afrika ülkelerinden göç etmek zorunda bırakılan Hint asıllılardan oluşmaktadır. Sözleşmeli ucuz işçilik sistemi ile birlikte ülkelerinden ayrılan bu insanlar İngiliz kolonilerinde yaşamaya başlamışlardır. Doğu Afrika'daki Uganda gibi koloni ülkeleri İngilizler'den bağımsızlıklarını elde edince yönetim siyahilere geçmiş ve bu Hint asıllılar istenmeyen insanlar ilan edilmiştir. Kanada gibi batılı ülkeler bu ülkelerden kovulmuş insanlara kucaklarını açmışlardır. Ağa Han IV'ün gayretleri sonucu Kanada'da yeni bir yaşama başlayan İsmaililer zamanla bu ülkeye adapte olmuşlar ve önemli konumlara gelmişlerdir. Kanada gibi önemli bir ülkede etkili olan İsmaililer bu cemaatin Batı toplumu ile ilişkilerinde öncü görevi üstlenmişlerdir. Kanada'ya diğer Müslüman gruplardan önce gelmeleri ve beraber hareket etmeleri onların ekonomik, sosyal ve kültürel olarak gelişmelerine sebep olmuştur. Kanada hükümeti ve elit kesimi ülkede önemli bir konuma gelen Ağa Han İsmaililerini Müslümanlar'ın temsilcisi olarak görmüş ve onlara özel bir ilgi göstermiştir. Üçüncü ve dördüncü nesil İsmaililerin bu ülkede elde ettikleri kazanımlar ve geldikleri mevkiiler göz önüne alındığında kendilerinden önce başka hiçbir Müslüman grubun İsmailier gibi Batılı bir toplumda etkili hale gelmediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ağa Han, İsmaililer, Kanada, Doğu Afrika

Abstract

The majority of the Canadian Aga Khan Ismailis ethnic origin was from India who forced to emigrate Canada from East African countries. These people carried out by English authorities from their lands to work for cheap labor contractual system in colonies. East African countries such as Uganda obtained their independence from British, African's came to power

---

* Doktora Öğrencisi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

and Indian descent people declared undesirable people. Western countries such as Canada opened its doors to people who have been expelled from those countries. The results of the efforts of Aga Khan IV, Ismailis adapted a new life in the Canada and came to important positions. In a country like Canada, Ismailis have played an important pioneering work in relationship with this community of Western society. Coming to Canada before other Muslim groups and work closely together, increased their economic, social and cultural development. The Aga Khan Ismailis has a prominent position in the country and seen as the representative of Muslims by the Canadian government and the elite of the country. The third and fourth generations of Ismailis seem to become effective in a Western society like no other Muslim group is consider ingacquisitions in themselves before they come and they get positions in this country.

Keywords: Aga Khan, Ismailis, Canada, East Africa

Kanada'da yaşayan İsmaililer etnik olarak daha çok Hint asıllı Asyalılardır. Kanada'ya göç etmeden önce İngilizler tarafından Doğu Afrika'daki kolonilere götürülmüşlerdir. Köleliğin kaldırılmasından sonra kolonilerde ihtiyaç duyulan işçi açığını bu insanlar doldurmuşlardır. Hindistan'da İngilizler ile iyi ilişkiler kuran ve güvenlerini kazanan Şii Ağa Han İsmailileri kolonilerdeki işçi açığını kapatmada ilk tercih edilen gruplardan birisi olmuşlardır. Hindistan'da nüfus yoğunluğu, kıtlıklar ve işsizlik neticesinde insanlar ağır şartlar altında yaşamaktaydı ve İngilizler tarafından düşük ücret karşılığında dahi olsa kolonilere gitmekten başka seçenekleri yoktu.¹ Doğu Afrika'da gerek tarım arazilerinde gerekse İngilizler tarafından inşa edilen demiryollarında² çalışan bu işçilerin yanı sıra bu ülkelere ticaret yapmak için gelen İsmaililer'de bulunmaktaydı. Netice itibari ile ilk işçilerden sonra onların ikinci ve üçüncü nesil çocukları da Afrika'da daha iyi bir gelecek umudu ile yaşamaya devam etmişlerdir. Çalışkanlıkları ve birbirlerini koruyup kollamaları sebebi ile de bu ülkelerde özellikle ekonomik alanda önemli kazanımlar elde etmişlerdir.

Hintliler, özellikle de Ağa Han İsmailileri İngiliz kolonilerine çalıştırılmaya götürülmüşlerdi. Zira Afrikalı köle siyahiler Batılı efendilerinden özgürlüklerini kazanmışlardı. Siyahilerde daha iyi bir gelecek

---

¹ Amarjit Kaur, *Labor Crossing in Sout heast Asia: Linking Historical and Contemporary Labor Migration*, University of New England,. New Zealand Journal of AsianStudies 11, 2009, s.280.

² T.N. Thomas, *IndiansOverseas: A Guide to Source Materials in the India Office Records for the Study of Indian Emigration, 1830-1950*, London, 1985, s. 27-29.

elde edeceklerine, çalışmalarının karşılığını alacaklarına inanmışlardı. Lakin Batılıların'ın kendileri yerine Hindistan'dan işçi getirmeleri sonucu geleceklerinin çok da hayallerindeki gibi parlak olmayacağını fark ettiler. Bu durum Afrikalı siyahilerin kendi yerlerini alan ve kendilerinden daha düşük ücretle çalışan Hintlilere karşı nefret duygularını artırmıştır.¹ Seneler içinde Hintliler giderek zengin olurken siyahilerin yaşam standartlarında bir değişiklik olmaması da bu nefretlerini artırmıştır. Zaman zaman patlak veren olaylarda Hintliler ile siyahi işçiler karşı karşıya gelmiş ve gruplar kavgalara varan olaylara sebebiyet vermişlerdir. Hintliler siyahilerin nefretini çektiklerinin farkındaydı ama kendilerini koruyacak İngiliz efendileri vardı ve onlara güveniyorlardı. Bu durum 1960'lı yıllara kadar böyle devam etti. Bu tarihten sonra koloniler İngilizlerden bağımsızlıklarını elde etmeye başlayınca Hintlileri ve beraber hareket etmeleri sebebi ile bu ülkelerin en zengin elit kesimini oluşturan Ağa Han İsmaililerini koruyacak kimse kalmamıştı. Zengin Hintliler artık devletin sahibi olan yeni siyahi efendileri karşısında sahipsiz durumdaydı. Doğal olarak kısa süre içinde Afrikalı siyahiler ve Hintliler arasında sıkıntılar baş göstermeye başladı. Artık nefret dalgası yavaş yavaş yayılıyordu. 1972 yılına gelindiğinde Uganda devlet başkanı General Edi Amin ülkede bulunan bütün Asyalıların'ın 90 gün içinde ülkeyi terk etmelerini istedi. Sayıları 100 bini bulan Hintliler bir anda yıllardır yaşadıkları bu ülkeden dışlanmışlardı. Dedeleri İngilizlerin emri altında en zor şartlar altında çalışmış, babaları dedelerinin büyük gayretleri neticesi ya okumuş ya da kendi işini kurmuştu. Torunları ise ekonomik hayatın zirvesine çıkmış bu insanlar bir anda kendilerini yeni yurt arayışında bulmuşlardı. Bunların yaklaşık 30 bini Ağa Han İsmailileri'ydi. Bu İsmaililer'den bir kısmı kendisine yeni yurt olarak Kanada'yı seçecekti. Kanada'ya göç edenler Vancouver, Toronto gibi büyük şehirlere yerleştiler. Kanada'da yeni bir hayata başlayan İsmaililer yıllar içinde bu ülke içindeki en etkin Müslüman gruplardan biri haline dönüştüler.²

Kanada'da günümüzde yaklaşık olarak 75 bin Şii İsmaili yaşamaktadır ve bunların 15 bine yakını Vancouver şehrinde hayatına devam etmektedir. Bu insanlar Kanada'ya ilk olarak 1960'larda İsmaililerin çoğunlukla yaşadıkları Hindistan, Pakistan ve Bangladeş'ten gelmeye başlamıştır. 1970'de Afrika'da baş gösteren krizler neticesinde ve özellikle

¹ LookLai Walton, *Indentured Labor, Caribbean Sugar*. Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1998, s. 165.

² Mümtaz Ali Tajeddin, "İsmailis in Canada," *Encyclopaedia of Ismailism*, First Ismaili Electronic Library and Database. A Project of the Heritage Society, <http://ismaili.net/heritage/node/10486>

1972 yılında Uganda'da da yaşanan dışlanmadan dolayı çok sayıda insan bu ülkeye zorunlu göç etmiştir. Göçmenlerden bazıları Güney Afrika, Zaire, Ruanda, Suriye ve İran'dan gelmişlerdir. Ama daha büyük sayıdaki göçler Uganda, Kenya, Zanzibar ve Tanzania'dan gerçekleşmiştir. İsmaililer kendilerine ait Cemaathane olarak adlandırdıkları ilk ibadet merkezini Vancouver, Burnaby'de 1984 yılında açabilecek kadar ekonomik güç elde etmişlerdir.¹

Uganda 1962 yılında bağımsızlığını ilan etmeden önce İngiltere'nin bir kolonisiydi. Bu ülkeye göçmen işçi statüsü ile getirilmiş ve yıllarca en ağır şartlarda çalıştırılmış Asyalılar, özellikle Hintliler zamanla bu ülkenin yani İngiltere'nin koloni vatandaşlığını elde etmişlerdi. Yaklaşık 50 bin kişi İngiliz pasaportuna sahipti. Bunların herhangi bir ülkeye gitmelerinde sıkıntı yoktu. Bununla birlikte Uganda vatandaşlığını alabilmek için İngiliz vatandaşlığını terk etmek gerekiyordu ki binlerce Şii İsmaili Afrikalı siyahilerin gözünde kabul görmek için bunu yapmış ve şimdi de gidecek ülke bulamıyorlardı. Kanada Başbakanı Pierre Trudeau ilk etapta 3 bin kişiyi ülkesine kabul edeceğini açıkladı. Kanada ilk defa gerçek manada Avrupa ülkesi vatandaşı olmayan bu kadar fazla kişiyi ülkeye kabul etmişti. Kanada'nın Uganda'da elçiliği yoktu. Beyrut elçiliğinden Roger Saint Vincent adlı diplomat 31 Ağustos'ta Uganda'nın başkenti Kampala'ya ulaştı. Ondan 5 gün sonrada 26 yaşındaki Michael Molloy adındaki elçilik görevlisi Beyrut'tan Kampala'ya geldi. 6 Eylül'de ise Kanada'ya kabul edilecek Hintliler'in işlemlerini yapmak üzere geçici bir ofis açıldı. İlk gün 2 bin 600 aileye yani yaklaşık 7 bin kişiye Kanada vizesi verildi. Görevliler İngiltere pasaportu olduğu halde Kanada'ya gelmek isteyenlerin isteklerini geri çeviriyordu zira büyük çoğunluğu İsmaili olan Hintli bir grubun gidecek hiçbir yeri yoktu ve ülkeyi acilen terk etmesi General Edi Amin tarafından isteniyordu. Kanada'ya gidebilmek için vize almanın yanında sağlık testinden de geçmek gerekiyordu ki Kanada sağlık ekibi ancak 10 gün sonra bu ülkeye ulaştı ve çalışmaya başladı. Vize başvurusu yapanların telefon ile irtibat sağlama imkanı olmadığı için görevliler başvuran herkese bir numara veriyordu. Bu numaralar da günlük gazete ilanları ile yayınlanıp kişilerin elçiliğe bir sıra dahilinde gelmeleri sağlanmaya çalışılıyordu. Kanada'nın yanında birçok Avrupa ülkesi de ülkeye uçak yolluyor ve havaalanında bekleyenler uçağa alınarak ülkeden ayrılıyordu. Eylül, Ekim ve Kasım ayında 4 bin 420 kişi, daha sonrada 1278 kişi uçaklarla Kanada'ya götürüldü. İngiltere ise yaklaşık 30 bin kişiyi ülkesine almıştı. Hindistan 4

¹ Philip,Jodidio,2008. *The Challenge of Pluralism: Projects in Canada. In Under theEaves: TheAgaKhan: Builder and Patron*, Munich, Prestel, 2008, s. 196, <http://archnet.org/system/publications/contents/5239/original/DPC1976.pdf?1384790003>

bin 500, Amerika 1200 ve diğer Avrupa ülkeleri ise daha az sayıda insanı ülkelerine götürmüşlerdi. Kanada'ya gelenler belirlenen şehirlere gönderiliyor ve otellerde konaklama imkanı sağlanıyordu. İş bulma imkanı kolay olduğundan bir çokları bir hafta içinde kendi kiralık evlerine taşınyordu. İsmaililer işçilikten ziyade ofis işlerine ve hizmet sektörüne yöneliyordu zira Uganda'da bu alanlarda geçimlerini sağlamaya alışmışlardı. İlerleyen zamanlarda ise kendi işlerini kuranlarını sayısı bir hayli artacaktı. Yeni bir ülkede yeni bir başlangıç yaptıklarına seviniyorlardı zira Uganda'da kalmaları halinde hayatları tehlikeye girecekti. 1971-1979 yılları arasında General Amin'in kontrolündeki Uganda'da 100 bin ila 300 bin kişi arasında insan hayatını kaybetmişti ve bunların arasında Asyalılar da vardı.¹

1960'lı yılların başlarında Batılı devletlerden bağımsızlıklarını elde eden Uganda gibi ülkelerde yönetim artık İngilizlerden Afrikalı siyahilere geçmek zorundaydı zira koloni düzenini devam ettirmeye imkan yoktu. Bunlar kendilerinden görmedikleri ve ekonomik olarak da kendilerinden üstün bir hayat standardına sahip olan Asyalılara karşı hoşgörülü yaklaşmadılar. Eğer İngilizler bu ülkelerde yönetimi ellerinde tutmaya çabalasalar Hintlilerin başına gelenler İngilizlerin de başlarına gelebilirdi. İngilizlerin kendisini savunacak gücü vardı lakin Asyalılar çaresiz durumdaydı. Kendilerini savunacak batılı bir devlette kalmayınca Asyalılar siyahi Afrikalılar karşısında savunmasız kaldılar. Özellikle bu ülkelerde yaşayan Hint asıllı Ağa Han İsmailileri iyi eğitimli ve ekonomik olarak diğer Asyalılardan da daha iyi konumda olduklarından istenmeyen kişiler haline geldiler.² Afrikalı siyahilerin kendileri aç iken bu insanların ülkelerinin en iyi yaşam standardına sahip olmaları, kendi renk ve ırklarından olmamaları nefret hissini daha da artırıyordu.

Kanada ve İngiltere gibi ülkeler imdada yetişmeseydi sadece mallarını değil canlarını da kaybetme ihtimalleri vardı. Bununla birlikte Kanada'nın ülkeye kabul ettiği İsmaililer seçilirken de Kanada'nın belirlemiş olduğu şartlara göre seçilmişlerdir. Lübnan'dan Uganda'ya gönderilen elçilik görevlileri Kanada'ya gelmelerine izin verilen mültecileri seçerken, onların belirli bir ekonomik üstünlüğe, eğitime, İngilizce seviyelerine, genç yaşlarına ve Kanada'daki iş potansiyellerine uygun olup

¹ Tara Carman, "Wedid it theCanadianway," *Vancouver Sun*, 28 Eylül 2012.
<http://www.vancouver.sun.com/news/Canadian/7317384/story.html>

² Earle H. Waugh, *Baha Abu-Laban, Regula B. Qureshi, The Muslim Community in North America*, Edmonton, Canada, Univ. Of Alberta Press, 1987, s. 154.
https://books.google.com.tr/books/about/The_Muslim_Community_in_North_America.html?id=bUgRw_az31QC&redir_esc=y

olamayacaklarına göre vize veriyorlardı. Bu şartlara sahip olmayanlar Kanada'ya kabul edilmeyeceklerini bildikleri için başka arayışlara girmek ve ülkeden acilen başka bir yol bularak ayrılmak zorundaydılar.¹ Bu yöntem sebebi ile Kanada ihtiyaç duyan herkese kapılarını açmaktan daha çok, kendi işine yarayacak göçmen arayışı içine girmiş oluyordu. Bununla birlikte Şii İsmaililerin çoğunluğu Kanada'nın ortaya koyduğu şartları sağlama imkânına sahipti. Taşınmaz mal varlıklarına el konulmuş olsada belirli bir maddi güce sahiptiler. Kolonilere çalışmaya gelen dedelerinin aksine birçoğu iyi eğitim almıştı. Uluslararası ticaretle uğraşmaları sebebi ile İngilizce biliyorlardı ve Kanada'ya geldiklerinde bu ülkeye yük olmadan kendi geçimlerini sağlama ve işlerini kurmaya azimliydiler.

Kanada ve Avustralya gibi ülkelerin Doğu Afrika'daki bu insanlara kapılarını açmalarının bir diğer sebebi de İngiltere ile olan kuvvetli ilişkileriydi. İngilizler eski kolonilerinde kendi işlerini gördürebilmek için bu insanları Doğu Afrika'ya getirmişlerdi ve artık bağımsızlıklarını kazanan Uganda ve Tanzanya gibi ülkeler İngilizlerin yardımcıları gibi gördükleri bu Asyalıları ülkelerinde istemiyorlardı. Bu durumda bu insanlar İngiltere'den yardım istiyordu. İngiltere de bu yükün altına Kanada gibi kendisini dinleyen ülkeler ile birlikte giriyordu. Doğu Afrika'da yaşayan Asyalılar'ın ikinci üçüncü nesil çocukları iyi eğitim almışlardı. Özellikle İsmaililer çocuklarının iyi bir eğitim alması için onları Avrupa ülkelerindeki üniversitelere yollamışlardı. Kanada bu şekilde iyi eğitim almış insanları kendi ülkesine almakta bir beis görmediğinden onları göçmen olarak kabul ediyordu. Kanada'nın göçmenlik verdiği insanların özelliklerine bakıldığında bu ülkenin bu insanları kabul etmesindeki etken onlara acıyıp yurt vermesi değil; kendi ekonomisi için ihtiyaç duyduğu kişilere göçmenlik verilmesiydi. Kanada hâlihazırda her yıl binlerce insanı mesleklerinden, genç ve iyi eğitimlerinden dolayı dünyanın değişik ülkelerinden göçmen olarak kabul ediyordu. Kabul edilen İsmaililer ve diğer Asyalılar'da da kıstas Kanada'nın öncelikleriydi. Bu gerçeği göçmenlik memurlarının görüştükları aileler ile ilgili tuttukları kayıtlarda da görmekteyiz. Örneğin, Avustralya göçmenlik bürosu görevlileri Uganda'da görüştükları aileler ile ilgi tuttukları notlarda Amerika ve Kanada'ya başvuru yapan ama onlar tarafından kabul edilmeyen kişilerin kendi ülkeleri içinde faydasız olacağını belirtiyorlardı. Bu insanların mesleki eğitimlerinin olmadığı, fakir oldukları ve batılı yaşam standartlarına uyumlarının sıkıntı olabileceğini belirterek Avustralya'ya kabullerinin Kanadalıların yaptığı gibi reddedilmesi gerektiği ifade ediliyordu. Kanada gibi ülkelerde yaşayan İngiliz ve Fransız asıllı

¹ MoudgilRanvir, *Fromstrangertorefugee : astudy of theintegration of UgandanAsians in Canada*, PhdThesis, StateUniversity of New York at Buffalo, 1977, s. 464.

vatandaşlar da kendi ülkelerine çok fazla sayıda Doğu Afrika'dan Asyalı göçmen gelmesini istemiyorlardı. Hükümetler binlerce insanı kabul etmeleri halinde yerli beyaz Kanadalı halkın kendilerini seçimlerde cezalandırmalarından da korkuyorlardı.¹

Kanada'ya ilk gelen İsmaililer üzerine yapılan çalışmalar onların daha çok Uganda'da baş gösteren kriz ile Kanada'ya göç ettiklerini belirtse de bu krizden önce yani 1950'li yıllarda dünyanın değişik yerlerinden gerek siyasi, gerek mesleki, gerekse yatırımcı düşünce ile kendi istekleri doğrultusunda bu ülkeye gelenler olmuştu. Bu tarihten daha önce ise Kanada'ya İsmaililerin gelip gelmediği konusunda bilgi bulunmamaktadır. Birbirlerine olan bağlılıkları sebebi ile eğer bu tarihten önce gelmiş olan olsaydı çok büyük ihtimal bilinecekti. Bu durumda ya kimsenin gelmediği ya da asimile olup kayboldukları ifade edilebilir. 1970 yılına kadar Kanada'daki İsmaililerin sayısı 100 civarında iken bütün Kuzey Amerika'da ise 600 kişi civarındaydı.² Yine aynı şekilde 1972 Uganda krizinden daha önce Tanzanya'da yaşanan sıkıntılar neticesinde bu ülkeden de İsmaililerin Kanada'ya göç ettikleri bilinmektedir. Kanada'ya gelen ilk İsmaili'nin 1952 yılında Pakistan'dan bu ülkeye gelen Safarali Ismaily adlı kişi olduğuna inanılır. Ondan 4 sene sonra gelen ise kardeşi Guljee Ismaily'dir. Bu ailenin bireyleri günümüzde Ottawa'da yaşamaktadır. İlk gelenlerden bir diğer kişi ise 1960 yılında Hindistan'dan Kanada'ya gelen Rai Nayaz Jethwani'dir. Toronto'da açılan ilk cemaathaneyi de yine Rai açmıştır. Tanzanya'da 1967 yılında kabul edilen kanun ile bu ülkede yaşayan İsmaililerin ve diğer milletlere mensup olanların malvarlıklarına el konulmaya başlanmıştı. İsmaililer bu ülkenin elit kesimini oluşturuyorlardı ve bu devletleştirme politikası neticesinde onlara ait olan bankalar, sigorta şirketleri, büyük ve küçük ölçekli bütün şirketler, işyerleri, tarım arazileri ve okullara el konulmaya başlanmıştı. El konulan yerlerin arasına zamanla İsmaililerin sahip oldukları tapulu evleri de eklenecekti. Tanzanya'da el konulan varlıkların listesi gün be gün devlet tarafından gazetelerde ilan ediliyordu. El konulan yerler arasında daha birkaç ay önce İsmaililerin imamı Ağa Han IV ve Tanzanya başkanı Nyerere'nin beraber açtıkları 700 bin sterline mal olmuş İsmaili merkezi de bulunuyordu. 1961 yılında bağımsızlığını

¹ KlausNeumann, *Ourowninterestsmustcomefirst': Australia'sresponsetotheexpulsion of Asiainsfrom Uganda*, HistoryAustralia, v. 3, no: 1, s. 10.1-10.17, 2006.
<http://journals.publishing.monash.edu/ojs/index.php/ha/article/viewFile/423/435>

² Parin Aziz Dossa, *Ritualand Daily Life: TransmissionandInterpretation of theIsmailiTradition in Vancouver*, PhdThesis, Department of AnthropologyandSociology, TheUniversity of British Colombia, Vancouver, 1985, s. 25-29.
<http://circle.ubc.ca/handle/2429/25559>

İngilizlerden alan Tanzanya o zamana kadar Tanganyika olarak biliniyordu. Ülkenin yönetimi Tanzanyalı siyahilere geçince bu ülkede yaşayan elit Asyalılara karşı birikmiş nefret hisleri tekrar canlanmış oluyordu. Ulusalcı söylemler zamanla yayılmış ve bu da ülkede yaşayan İsmaililer dahil bütün yabancıların mal varlıklarına el koyma sürecini başlatmıştı. Asyalılar da Tanzanya vatandaşlığına sahip olsalar da siyahi olmayan herkes bu nefretten nasibini almış oluyordu. Ülkede bulunan Asyalılar'dan İngiliz pasaportuna sahip olanlar İngiltere başta olmak üzere değişik ülkelere gitme imkanına sahip iken Hindistan sadece Hint vatandaşı olanları Pakistan ise bütün Müslümanları ülkesine kabul edeceğini açıklamıştı. Bazı Tanzanyalı Asyalılar ise kendilerine yeni yurt olarak Kanada ve Amerika'yı seçeceklerdi ki Uganda'dan önce Tanzanyalı İsmaililer bu ülkeye gelmiş olacaktı.¹

Tarihi açıdan incelendiğinde Kanada'nın Afrika ve Asyalı göçmenlerin bu ülkeye gelmelerine sıcak bakmadıklarını görmekteyiz. 1946 ile 1950 yılları arasında Kanada'ya kabul edilen Afrikalı göçmenlerin oranı yüzde 0.3'tür. 1970'li yıllara kadar bu oran yüzde 1 ile 2 arasında değişmiştir. Asyalı göçmenlerin oranları da bundan farksız değildi. Doğal olarak Kanada toplumu içinde bu insanlar görünür sayıda değillerdi. Uganda'dan daha fazla göçmen alınmamasının sebeplerinden birisi de halkın çok fazla sayıda Afrikalı ve Asyalı'nın Kanada'ya gelmesine sıcak bakmayacağı düşüncesi idi. Bu da daha çok İsmailinin Kanada'ya gelmesine engel oldu. Buna rağmen İsmaililer beraber hareket edebilmeleri ve birbirlerini koruyup kollamaları neticesinde Kanada'nın en etkili gruplarından birisi oldular.²

Bazı İsmaililer ülkenin önde gelen zenginleri arasına bile girdiler. Bunlardan birisi de 1998 yılı itibari ile 6 milyar dolarlık değere ulaşan Ballard Enerji Sistemleri adlı şirketi kuranların arasında yer alan Mossadiq Umedaly olmuştur. Daha sonra Xantrex Teknoloji adlı başka bir şirketi 1998 yılında 10 milyon dolara kuran Umedaly 2008 yılına gelindiğinde bu şirketi 500 milyon dolara satmıştır. İlerleyen yaşlarında kansere yakalanan ve hayatını yardım kuruluşlarına adayan Umedaly Pakistan'da kurulan Ağa Han üniversitesinin tıp fakültesini ve 700 yataklı hastanesini inşa ettirmiştir. Gençlik yıllarında İsmaili Ağa Hanlara ait bir vakıfta 8 yıl çalışmış olan Umedaly ticari yeteneklerini Kanada'da devam ettiren ve kurduğu şirketler

¹ SadruMeghji, *First Steps in the Migration of Tanzanian Ismailis to Canada*, 2014. <http://simerg.com/literary-readings/rediscovering-a-lost-piece-of-ismaili-history-first-steps-in-the-migration-of-tanzanian-ismailis-to-canada/>

² Josephine C. Naidoo, "African Canadians," *The Canadian Encyclopedia*, 2010. <http://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/africans/>

ile milyar dolarlar kazanan bir işadamı olmuştur.¹ Ticarete olan yatkinlikleri ve birbirlerini koruyup kollamaları Şii İsmailileri'nin Kanada'da önemli işler yapabilmelerinin en önemli sebepleri idi. Ticaret alanında yükselirken dinlerinden kopmuyor ve adaptasyon süreci içinde değerlerinden uzaklaşmıyorlardı. Örneğin Umedaly gibi işadamları açıklıkla eğer bir iş toplantısının ortasında ve namaz kılması gerekiyorsa bunu direkt olarak söyler ve İsmaililerin uyguladığı günde 3 defa namazı kesinlikle aksatmazdı. İsmaililerin Kanada'da aksatmadıkları bir başka dini emirleri de vermiş oldukları zekâtlardır. Şii İsmaililer yıllık gelirlerinin yüzde 12'sini imama vermekle yükümlüydüler. Kazançlarını belgeleyen İsmaililer cemaathane yetkilileri ile konuşarak yüzde 12 oranını tesbit ediyorlar ve ödemelerini buna göre yapıyorlardı. Bu yapılırken tam bir gizlilik esastı ve Kanada hükümetine bildirip vergi indirimi talebinde de bulunulmazdı. Normal şartlarda Kanada gibi ülkelerde yaşayanlar eğer gönüllü olarak cami, dernek, vakıf gibi kurumlara bağışta bulunuyorlarsa bunu devlete ödedikleri vergilerden keserek yapma imkanına sahip iken Şii İsmaililer bunu yüzyıllardır gizlilikle yapmayı alışkanlık haline getirmişler ve Kanada'da buna riayet etmişlerdir. İsmaililerin Vancouver gibi bir şehirde toplamda 7 tane camileri vardır. Son yıllarda daha açık bir siyaset izleseler de dışardan bu camilere gelenlerin ibadetlerini yerine getiren İsmailileri görmeleri yasaktı. Bu gizlilik camilerin dizaynına da yansımıştır. Ünlü mimar Bruno Freschi tarafından dizayn edilen ve 1985 yılında açılan camileri ise Ağa Hanların Lizbon ve Londra'daki camileri gibi en önemli yapıtlarından birisidir. Caminin özelliği ise ana bir cadde üzerinde olmasına rağmen dışardan tam olarak algılanamamasıdır.² Cami neredeyse gizlilik esası göz önüne alınarak toprak seviyesinden aşağıda inşa edilmiştir. Kanada toplumu içinde zamanla etkili hale gelen Şii İsmaililer artık bu derece gizlilik gözetmeyi bırakmış ve yeni dönem yapıtlarında halka açık bir tavır sergilemeye başlamışlardır. Bunda da en önemli sebep artık bilinir hale geldikçe Kanada toplumu tarafından görünür hale gelmeleri ve gizliliğin onlara zarar verme ihtimalidir.

Kanada'da yaşayan İsmaili zenginlerden bir diğeri de her yıl Kanada'nın en zenginleri listesine girmeyi başaran Aminmohamed Lalji'dir. Larco grup şirketlerinin sahibi bu İsmaili'nin şahsi serveti 884 milyon dolardır. Şirketin toplam değeri ise 2014 yılı itibari ile yaklaşık 3 milyar

¹ Gordon Pitts, *MossadiqUmedaly: A Career, Cause, and Battle withCancer*, DeGroot School of Business, 3 Ekim 2014, <http://www.degroote.mcmaster.ca/articles/mossadiq-umedaly-career-cause-a-battle-cancer/>

² Adriana Barton, "İsmailiSuccess: Made in Vancouver," *BCBusiness*, 1 Temmuz 2006. <http://www.bcbusiness.ca/people/ismaili-success-made-in-vancouver>

dolardır ve bu miktar ile aile Kanada'nın en zengin 23. ailesidir.¹ Abdul ve Shamim Jamal'de işlettikleri 16 yaşlı yurdunda 2300 Kanadalı yaşlıya hizmet veren şirketleri ile bu İsmaili zenginlere dahil olmuşlardır.² Noordin and Farida Sayani'de 20 otel ve tatil merkezine sahiptir. Bu aile de Uganda'dan kaçıp Kanada'ya yerleşen ve bir otelle başladıkları iş hayatında milyon dolarlık servete sahip olan İsmaililerdir.³ Ağa Han Ekonomik Gelişim Fonu adlı dünya geneli hizmet veren İsmaili organizasyonu da yatırım yapmak isteyen İsmaililere gerekli desteği sağlamak için kurulmuştur. Dünyanın değişik ülkelerinde olduğu gibi Kanada'da da yatırım yapmak isteyen işadamlarına destek olmaktadır. Bu amaçla kurulan şirketler Toronto'daki Endüstriyel Promosyon ve Acorn Paketleme şirketi, Edmonton ve Calgary'de kurulan Toyota ve Honda genel satış şirketleridir.⁴

Özellikle Vancouver şehrinde etkili pozisyonlarda olan sayısız emlakçı, bankacı, işadamı, doktor ve avukat bulunmaktadır. İsmaili işadamlarına destek amaçlı kurulan İsmaili işadamları derneği de ülkede faaliyet gösteren İsmaililere yeni yatırımlar konusunda yardımcı olmaktadır.⁵ İsmaililer toplumda etkin pozisyonlarda olmaları ve Müslüman bilinmeleri sebebi ile dikkatleri üzerlerine çekmişlerdir. Özellikle 11 Eylül'den sonra İsmaililer Kanada toplumunda diğer Müslümanlardan farklı olarak batılı değerlere karşı olmayan Müslümanlar olarak değerlendirilmişlerdir. Bundan dolayı da Kanadalılar arasında diğer Müslümanlara göre de fazla kabul görmüşlerdir. Buna rağmen İsmaililer'de kendi inançları gereği kapılarını çok fazla Kanadalılara açmamaktadırlar. Toplumda herkes ile iyi bir ilişkiye sahiptirler ama söz konusu dinleri olunca daha kapalı bir yapıya sahiptirler ve buda onları şüpheli konuma düşürmektedir. Vancouver Sun adlı gazetenin muhabirlerinde Douglas Todd özellikle dini alandaki muhabirliği ile ön plana çıkan bir gazetecidir. Todd'a göre İsmaililer imamları Ağa Hanın Kanada'ya kazandırdığı önemli yardım projelerinden gururla bahsetmektedirler. lakin kendileri ile ilgili bir araştırma yapılmaya çalışıldığında kapılarını her zaman kapalı

¹ DaveEbner, "TheHermit Kings," *Globe and Mail*, 5 Nisan 2009.
<http://www.theglobeandmail.com/report-on-business/the-hermit-kings/article1096738/?page=all>

² Peter Bitham, "B2C Productsand Services Winner 2007," *BCBusiness*, 10 Ekim 2007.
<http://www.bcbusiness.ca/people/b2c-products-and-services-winner-2007>

³ Margaret Jetelina, *Ugandan-bornFaridaSayaniturnsonesmall hotel into a multimilliondollarchain*, CanadianImmigrant, 2011.
<http://canadianimmigrant.ca/immigrant-stories/careers/ugandan-born-farida-sayani-turns-one-small-hotel-into-a-multimillion-dollar-chain>

⁴ AKFED, *Companies*, 2015. http://www.akdn.org/akfed_companies.asp

⁵ İBPA, <https://ibpacanada.com/>

tutmaktadırlar. Adriana Barton adlı gazetecide ülkede geliri itibari ile önde gelen İsmaililerle görüşme yapmak istediğinde 20'ye yakın İsmaili işadamından sadece bir kaçının bu isteği kabul ettiğini diğerlerinin ise kendisiyle görüşmeyi reddettiğini belirtmiştir. İsmaililer bunu kişisel hayatlarına müdahale olarak görmektedir ve bunun Kanada gibi bireyin haklarına önem veren demokratik bir ülkede en doğal hakları olduğunu belirtmektedirler.¹

Kanada'da etkili konumlara gelenler yalnızca işadamları değildir. İsmaili siyasilerde ülkede önemli pozisyonlara gelmeyi başarmışlardır. Ülkenin ilk Müslüman senatörü olan ve Kur'an'a el basarak yemin eden Mobina Jaffer de bir İsmaili'dir. Hala bu görevi sürdüren Mobina Afrika doğumlu ve Güney Asya kökenli ilk senatör ünvanını taşımaktadır.² 25 yaşında milletvekili olmayı başaran ve 1997-2008 yılları arasında görevde olan Rahim Jaffer de İsmaili siyasetçilerden birisidir. 2009 yılında aşırı hızdan polis tarafından durdurulan eski milletvekilinin alkollü olduğu ve aracında da kokain bulunduğu sebebi ile soruşturma başlatılmış ve 500 dolar para cezasına çarptırılmıştır.³ Ülkedeki bir diğer önemli İsmaili siyasi de Kanada'nın üçüncü büyük şehri olan Calgary'nin belediye başkanı Naheed Nenshi'dir. 1971 doğumlu Nenshi 2010 yılında şehirdeki seçmenlerin yüzde 39.6'sına tekabül eden 140 bin 263 kişinin oyunu alırken 2013 yılında yapılan seçimlerde ise 193 bin 393 kişinin oyu ile belediye başkanı seçilmiştir.⁴ Bir diğer siyasi de Tanzania doğumlu Yasmin Ratansi'dir. Kanada meclisindeki ilk Müslüman milletvekili ünvanına sahip olan Yasmin Toronto Don Valley bölgesi milletvekili olarak meclise seçilmişti. Bütün bu siyasilerin yanında eyalet meclislerine girmeyi başarmış ya da yerel seçimleri kazanmış çok sayıda İsmaili siyasetçi bulunmaktadır.

İsmaililer, çocuklarının dinlerini daha iyi öğrenmelerini ve Kanada gibi ülkelerde asimile olmamalarını sağlamaya çalışmaktadırlar. Ülkede cemaate ait okul açma imkanına sahip olmalarına rağmen okul açmamaktadırlar ve gönüllü İsmaili öğretmenlerin nezaretinde çocuklarına dini ek dersler aldılmaktadır. Bu öğretmenler ise İsmaili Enstitülerde'de eğitimden geçmiş bireylerdir. Neden Kanada'da okul açma isteğinde bulunmadıkları üzerinde düşünmek gerekmektedir. İsmaililerin ülke içinde değişik yerlerde yaşamaları çocukları belirli yerlerde okula göndermeyi zorlaştıracağı düşünülse de ülkede yatılı okul müfredatına izin verilmektedir. Bununla birlikte günümüzde Kanada'da yaşayan İsmaililerin

¹ Barton, BCBusiness.

² MobinaJaffer, https://en.wikipedia.org/wiki/Mobina_Jaffer

³ Rahim Jaffer, https://en.wikipedia.org/wiki/Rahim_Jaffer

⁴ NaheedNenshi, https://en.wikipedia.org/wiki/Naheed_Nenshi

çoğunluğu çocuklarını okumaları için Şii İsmaili Ağa Hanlara ait olan Doğu Afrika'daki kendi cemaat okullarına gönderdikleri de bilinmektedir. Bunların birçoğu da gerek üniversite ve üniversite sonrası yüksek eğitimlerini yapmak üzere daha sonra Avrupa'ya gönderilmektedir. Böylece çocukları hem dedelerinin gelmiş oldukları ata yurtlarında kendi gözetimlerinde eğitim alırlar hemde daha sonra Avrupa'ya geçerek kaliteli bir eğitim ve daha fazla yabancı dil öğrenmiş olarak Kanada'ya gelmektedirler. Kanada'da yaşayan İsmaililer kibar, çok iyi giyimli ve iyi eğitilmiş, İngilizceyi çok iyi kullanabilen insanlar olarak bilinirler. Bu yönleri itibari ile İsmaililer imamları Ağa Han'ın izinden gitmektedirler. Zira İmam Ağa Han IV'de Pakistan'da bir bankası olan, Kenya'da büyük topraklara sahip, otel zincirlerini yöneten, kendine ait özel jeti, özel yarış atları olan ve 2005 itibari ile 1 milyar 360 milyon dolarlık servete sahip bir zengindir ve onun cemaati de onun gibi zengin olma yolundadır. Ağa Han IV kurduğu Aga Khan Development Network adlı vakfı aracılığı ile milyonlarca dolarlık yardım yapan bir kişidir ve Vancouver'daki İsmaililer'de kendisi gibi hayır işlerinde öndedirler. Her yıl düzenli yapılan çocuklar için yürüyüş etkinliğinde 200 bin dolarlık meblağ toplanır ve yardım kuruluşlarına verilir. 2004 yılında Dünya yardım yürüyüşünde 4 milyon dolar toplanmış ve bunlar Asya ve Afrika'da kurulan İsmaili vakıflara gönderilmiştir. İsmaililer ekonomik alandaki başarılarını imamları Ağa Han IV'ün kendilerini bu alanda motive etmesinden gururla bahsetmektedirler. Vancouver'da bulunan İsmaili Konseyi'de bu amaca uygun olarak İsmaililerin daha fazla gelir elde edecek iş alanlarına yönlendirmekte ve daha fazla kazanan İsmaililerin doğal olarak İsmaililer için daha fazla veren bir konuma geleceğini belirtmektedirler.¹

İsmaililer imamları Ağa Han IV öncülüğünde Kanada'da son yıllarda yaklaşık 500 milyon dolarlık yatırım yaptılar. Bu para ile Toronto'da Ağa Han Müzesi ve Parkı, Başkent Ottawa'da Global Çoğulculuk Merkezi, yine Ottawa'da İsmaili İmamlığı Delegasyonu adlı elçilik misali bir yapı ile Toronto ve Vancouver'da iki büyük İsmaili Merkez inşa edildi. Ağa Han IV Kanada'ya bu yatırımları yaparken cemaatini de güçlendirmiş oluyordu. Kanada'nın en önemli nişanları olarak kabul edilen Üstün Vatandaşlık ve Kanada Nişanı kendisine takdim edilirken aralarında McMaster, McGill, Toronto ve Ottawa üniversitelerinin

---

¹ Barton, BCBusiness.

bulunduğu Kanada'nın en iyi üniversiteleri kendisine fahri doktora ünvanı takdim etmiştir.¹

Toronto'da yaşayan İsmaililer 1970'li yıllardan önce şehrin özellikle Don Mills olarak adlandırılan dış bölgesine yerleşmişlerdir ki artık bu bölge Toronto şehir sınırları içinde kalmış bir bölge haline gelmiştir. Doğu Kanada'daki ilk İsmaili Konseyde burada açılmış ve zamanla Kanada Genel Konseyine dönüşmüştür.² Bölgede etkin hale gelen ilk gruplardan biri olan İsmaililer Don Mills bölgesine zaman içinde dünyanın her yerinden göçmenler gelmeye başlaması ile bu farklı kesimlerden insanlara kurdukları vakıflar aracılığı ile yardımlar götürmeye başlamışlardır. Diğer şehirlerde de aynı şekilde organizeli hareket ettikleri için diğer Müslümanlar'a göre çok daha çabuk bu tür yardım faaliyetlerine girişmişler ve bu sebep ile Müslüman olmayan nüfus arasında İslamiyeti temsil görevini üstlenmişlerdir.

Kanada'ya ilk gelen İsmaililer ülkede buluşma yerleri olarak okullarda kiralanın salonları seçmişlerdi. Kanada'da devlete ait eğitim kurumları toplum yararına olsun olmasın bir araya gelmek veya kutlama yapmak isteyen herkese okulların sınıf ve salonlarını çok düşük ücretle kullanıma sunmaktadır. İsmaililer de daha kendi dini ve kültürel merkezleri yok iken devletin tanıdığı bu imkanlardan faydalanarak bir araya gelmişlerdir. Buralarda dini ve özel gün kutlamaları için bir araya gelirlerken zaman içinde imkanlar artmaya başlayınca kendi camilerini yapmaya başlamışlardır. Cemaathane olarak adlandırılan bu yerler de sabahın erken vaktinden gece geç saatlere kadar açık kalıyordu ve özellikle Cuma günleri en kalabalık anlarını yaşıyordu. Cemaatin bir araya geldiği kutlama günleri ise şunlardı: Kurban ve Ramazan bayramları, Hz. Muhammed'in doğum günü, Hz. Ali'nin doğum günü, Ağa Han IV'ün doğum günü, Hicret kutlaması, Kadir gecesi kutlaması, 11 Temmuz Ağa Han IV'ün imam oluşunu kutlama ve 21 Mart Nevruz kutlaması. Bunun yanında Ağa Han IV'ün imamlıktaki 25. yılı, 50. yılı gibi kutlamaları gibi bütün yıl süren özel kutlamalar mevcuttu. İsmaililerin Kanada'daki ilk merkezleri Vancouver'da yapılmıştı. Zira ilk gelenler yoğun olarak British Columbia eyaletinin bu şehrine yerleşmişler ve daha sonra diğer eyaletlere

¹ MohibEbrahim, *His Highness the Aga Khan and Canada: A Profound Affinity – But Why Canada?*, 2010. Simerg: Insights from Around the World,

<https://simerg.files.wordpress.com/2010/10/his-highness-the-aga-khan-and-canada1.pdf>

² Tamizan Esmail, Nikhat Ahmed, *New chapter in Canadian Ismaili story set to unfold in the Don Mills neighbourhood of Toronto*, The Ismaili, 24 Mayıs 2010.

<http://www.theismaili.org/heritage-expressions/new-chapter-canadian-story-set-unfold-don-mills-neighbourhood-toronto>

buradan gitmişlerdi. Cemaatin diğer ülkelerde olduğu gibi sistematik bir yapısı mevcuttu. Aslında yukarıdan aşağıya doğru hiyerarşik bir şekilde gidildiğinde ilk ve tek yetki sahibi Ağa Han IV, yani imamdı. İmanın altında ise kıta yetkilileri olan Avrupa, Amerika gibi yöneticilerin olduğu üst konsey yetkilileri vardı. Bu üst konseye bağlı ulusal konseyler ve onların altında da ayrı ülkelerdeki cemaat sayısına göre yapılanmalar olurdu. Kanada'da Doğu ve Batı Kanada konseyleri, onların altında da Vancouver, Montreal, Toronto gibi şehir konseyleri yer alırdı. Şii İsmaili toplumun üyesi olmak bireyin kazandığı kazancın yüzde 12'sini imam Ağa Han IV'e vermesinin yanında mesleki olarak da İsmaililerin kalkınması için çabalamasını gerektirirdi. Bu sebepten dolayı Vancouver'dan her yıl 20 aile 3 ila 6 yıl süre ile Pakistan'a gidiyor ve buradaki İsmaililerin hayat standartını yükseltmek için çalışıyorlardı. Ginan olarak adlandırılan dini yazılar İsmaililerin genelinde olduğu gibi Kanada'da yaşayanların da her sabah ve akşam dualarında muhakkak okudukları yazılardı. Ginan okumadaki amaç ruhun yolculuğa çıkabilmesiydi ki bu manada mistik sufi öğretiler temel alınmıştı.¹

İsmaili merkezleri inşa edilirken hedeflenen amaç camilerde olduğu gibi İsmaililerin manevi ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir merkez vazifesi görmesidir. Bunun yanında İsmaililerin her türlü organizasyonunu bu merkezlerde gerçekleştirebilmeleri hedeflenir. Son yıllarda ise mimari özellikleri bakımından da inşa edildiği ülkede elle gösterilebilir bir yapı olmalarına dikkat edilir. Vancouver'da yapılan cemaathane ne kadar dışarıdan farkedilemez şekilde inşa edilsede son yıllarda yapılan bu ana merkezler İsmaililerin gururla göstereceği şekilde yapılmaktadır. Bu durum onların aslında kapalı bir toplumda daha açık bir topluma geçişlerinin ve kendilerini tanıtmaya isteginin bir göstergesidir. Toronto'da açılan yeni İsmaili Merkezi ülkede Vancouver Burnaby'den sonra açılan ikinci merkezdir. İsmaili merkezleri cemaathanelerden farklı olarak her yere inşa edilmez ve dünyada sadece Londra, Lizbon, Dubai ve Duşanbe'de bulunmaktadır ve yakın gelecekte Paris, Los Angeles ve Houston'da da yapılarak kullanıma açılması planlanmaktadır. Birçok ülke ve önemli şehirde İsmaili merkezi olmadığı halde Kanada'da iki tane olması ise İsmaililerin Kanada'da ne kadar çok etkili ve organizeli olduğunun bir işaretidir. Toronto'daki İsmaili merkezi ve diğer merkezler İsmaililer tarafından İmamlarının kendilerine bir hediyesi olarak kabul edilir. Bu merkezler sadece bir ibadethane değil her

¹ Parin Aziz Dossa, *Ritual and Daily Life: Transmission and Interpretation of the Ismaili Tradition in Vancouver*, Phd Thesis, Department of Anthropology and Sociology, The University of British Columbia, Vancouver, 1985, s. 25-29.
<http://circle.ubc.ca/handle/2429/25559>

türlü kültürel ve sosyal aktivitelerin düzenlenebildiği, seminer ve konferansların organize edilebildiği merkezler olarak tasarlanmıştır. Bu merkezler İsmaililerin en üst birleştirici çatı örgütü olan Ağa Han Gelişim Merkezi tarafından yapılmaktadır. Toronto'daki merkez Hint asıllı bir firma olan ve adını bu şirkete veren mimar Charles Correa ve onun işbirliği yaptığı yine ünlü bir inşaat firması olan Toronto merkezli Moriyama ve Teshima Mimarlık tarafından yapılmıştır. Yapılan merkezlerde aynı yöntemin kullanıldığı ve büyük bir özenle en ünlü mimar ve şirketlere merkezlerin inşa ettirildiği görülmektedir. Ağa Han Mimarlık ödülleri de artık dünyaca ünlü bir mimarlık ödülüdür ve İsmaililerin mimarlığa vermiş oldukları önemi ortaya koyar. İsmaili Merkezin içinde ayrıca Ağa Han müzesi ve parkı da bulunmaktadır. Toronto'nun en merkezi bölgesinde inşa edilen tesisler halka açıktır ve belirli bir ücret karşılığı müze ziyaret edilebilmektedir. Kurulan park ise, ağaçları, çiçekleri ve havuzları ile adeta Hasan Sabbah'ın fedaileri için kurulan yalancı cennet misali Kanada'nın en güzel parkı olmaya aday bir parktır. Toplamda 300 milyon dolara mal olan merkez 12 Eylül 2014 yılında İsmaili imam Ağa Han IV ve Kanada Devlet başkanı StephenHarper ile seçkin bir davetli topluluğunun katılımı ile açılmıştır.¹

Ağa Han müzesi de bünyesinde 1000'den fazla özellikle İslami eseri bulunduran ve her dönem değişen program ve faaliyetleri ile Kanadalılara İslamı anlatan bir müze durumundadır. Bu yönü ile müze Kuzey Amerika'da Müslüman medeniyetlerin sanat eserlerinin sergilendiği ilk müze olma ünvanını taşımaktadır. Müzenin müdürü Henry Kim müzedeki eserler sayesinde insanların Müslümanların dünya kültürüne kazandırdıklarını görme imkânına sahip olacaklarını belirtmektedir.²

İsmaili İmam Ağa Han IV 2010 yılında Toronto'da düzenlenen ve yaklaşık 1000 kişilik Kanada'nın elit kısmının da hazır olduğu Kraliyet Müzik Konservatuvar töreninde yaptığı konuşmada Kanadalılar'a Uganda'dan zorla çıkarılan insanları ülkelerine kabul ettiği için teşekkür etmiştir. Kanada'nın çoğulculuğa vermiş olduğu önemin altını çizen Ağa Han Kanada hükümetinin kendisine de fahri Kanada vatandaşlığı verdiğini

¹ Ismailis, *IsmailiCentre Toronto*, 2014.
<http://www.theismaili.org/sites/ismaili/files/3485.pdf>http://www.theismaili.org/sites/ismaili/files/the_ismaili_centre_toronto.pdf

² AgaKhanMuseum, *News Release*, Toronto, 2015.
https://www.agakhanmuseum.org/sites/default/files/downloadable/AKM_CAP%20Press%20Release_EN_7.4.15.pdf

belirterek kendisini kendi evinde gibi hissettiğini belirtmişti.¹ İsmaililer'in ülke içinde etkin olmaları sebebi ile İmam Ağa Han IV'de başta siyasiler olmak üzere elit kesim ile iyi ilişkilere sahiptir. Siyasiler onun bir örnek model olduğunu ve beraber yaşamanın, hoşgörü ve diyalogun temsilcisi olduğuna inanmaktadır. İmamda konuşmalarında zaten dünya barışını, hoşgörüyü, çoğulculuğu ve beraber yaşamanın önemine değinmektedir. Kanada parlamentosunda yaptığı bir konuşmada Kanada'nın değişik milletlerden insanı bünyesinde barındırmasından dolayı uluslararası toplumun lider ülkesi olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeple Ottawa'da hizmete giren İsmaili İmamet Merkezi barışı yaymanın, eşitliğin, diyalogun dünya üzerindeki merkezi olarak faaliyet göstermeye odaklandığını belirtmiştir. Ağa Han IV Kanada'yı düzenli olarak ziyaret eden ve konumu gereği devlet başkanları statüsünde karşılanan bir kişidir. Kanada'ya katkılarında dolayı da 2010 yılında kendisine fahri vatandaşlık verilmiştir. Kanada Başbakanın Harper ona Afrika, Asya ve Afganistan'da yapmış olduğu hizmetlerden dolayı Kanada meclisinde teşekkür etmiş ve ilişkilerin daha da ileri düzeye taşınması amacı ile bir protokol imzalandığını açıklamıştır.²

Kanada'daki İsmaililerin bu ülkedeki bir diğer faaliyeti de spor alanındadır. İsmaililerin yaşadıkları ülkede artık her yıl yapılan sportif aktiviteler Kanada'da çok daha profesyonel manada yapılmaktadır. Kanada İsmaili Oyunları adı altında düzenlenen etkinlikler 2015 yılında Calgary'de yapılmış ve yaklaşık 1500 oyuncu, 1300'den fazla gönüllünün çalışması ve günlük 2500 izleyiciye ulaşan bir etkinliğe dönüşmüştür. Ödül gününe ise yaklaşık 10 bin kişi katılmıştır. Ulusal olarak düzenlenen etkinlikte dereceye girenler 2016 yılında Dubai'de yapılması planlanan Uluslararası Jübile Oyunlarına katılacaklardır ki bu bir anlamda İsmaililerin kendi sportif olimpiyatlarını düzenlemeleri demektir.³

İsmaili Kanadalılar'ın bu ülkede kendilerine ait okul ve üniversiteleri bulunmamasına rağmen eğitime önem vermektedirler. Kanada'nın en iyi üniversiteleri arasında sayılan McMaster, McGill ve Toronto Üniversiteleri

¹ Lousie Brown, "AgaKhanhailsCanadaforgettingpluralismright,"*Toronto Star*, 2010. http://www.thestar.com/news/gta/2010/10/15/aga_khan_hails_canada_for_getting_pluralism_right.html

² Mike Blanchfield, "AgaKhan, SpiritualLeader Of ShiaIsmailiMuslims,LaudsCanada,"*TheCanadianPress*, 2014. http://www.huffingtonpost.ca/2014/02/27/aga-khan-parliament-shia-ishmaili-muslims_n_4866555.html

³ OmarRavji, *Calgary'sCanadianIsmaili Games LeaveTheirMark*, TheIsmaili, 2015. <http://www.theismaili.org/community-service/calgary%E2%80%99s-canadian-games-leave-their-mark>

ile İsmaililerin dünyadaki en üst çatı organı olan Ağa Khan Gelişim Merkezi ve İsmaililere ait üniversiteler ile işbirlikleri bulunmaktadır. McMaster üniversitesi ile ilk anlaşmanın 1987 yılında yapıldığı ve o günden bu yana birçok akademik çalışmaya imza atıldığı göz önüne alındığında ilişkilerin ne kadar sağlam olduğu görülecektir.¹ İsmaililerin çocuklarının en iyi eğitimi almasını çabalamaları, cemaat olarak yetenekli öğrencilere burslar verilmesi ve sadece üniversite eğitimi değil yüksek lisans ve doktora eğitimlerine çok önem vermeleri sebebi ile akademik dünyada da etkili oldukları öngörülmektedir.

2008 yılında Ağa Han IV imamlıktaki 50. yılı kutlamaları sebebi ile Kanada’nda içinde yer aldığı 35 ülkede İsmaili cemaati ziyaret etmişti. Ottawa, Toronto, Calgary ve Vancouver’ı ziyaret eden imamı sadece Vancouver’da 20 bin İsmaili karşılamıştı. İmamın vazifelerinden birisi de İsmaililerin ve diğer insanların hayat standartlarını yükseltmek olarak açıklanmaktadır. Ağa Han Vakfı aracılığı ile dünyanın değişik yerlerinde yardıma muhtaç insanların ihtiyaçlarını gideren vakıflar kuran İsmaililer gerek Kanada içinde gerekse Kanada dışında yaşayan insanlar için yardım organizasyonları düzenlemektedirler. Kanada’nın en etkili yardım kuruluşlarından birisi olan United Way için düzenlenen organizasyonlarda İsmaililer 2002-2007 yılları arasında 1 milyon dolar toplamışlardır. 1991 yılından itibaren başlatılan ve her yıl yapılan İsmaili yürüyüşünde de sadece 2008 yılında 9 şehirde 5.5 milyon dolar toplanmıştır.² İsmaililer ile Kanadalıların ilişkileri sadece ülke içinde yaşayan insanlar ile sınırlı değildir. Pakistan Ağa Han Üniversitesi ile Kanada’nın en iyi üniversitelerinden birisi olan Mc Master üniversitesi arasında işbirliği mevcuttur.³

İsmaililerin Toronto’da milyon dolarlara mal olan müze ve parkı her ne kadar ihtişamlı olursa olsun Kanada’da yaşayan diğer Müslümanların tepkisiyle de karşılaşmıştı. Bunlardan biri de Toronto merkezli yerel bir internethaber sayfasında çıkan yazıdır. Sumayya Kassamali adlı yazar Kanadalı Müslümanların çözülmeyi bekleyen birçok problemi olmasına rağmen bu eserler yine Kanada’daki en fakir Müslümanların yaşadığı bölge olarak adlandırılan Don Mills bölgesinde açılmış olması tam bir talihsizlikti.

¹ AKDN, *AgaKhantoEstablishMajorAcademicandCultural Center andMuseum in Canada*, PressReleases, 2002. <http://www.akdn.org/Content/551/>

² VancouverProvince, *CheeringcrowdswelcomeAgaKhantoVancouver*, 2008. <http://www.canada.com/theprovince/story.html?id=79f315f9-2153-4cd7-bffa-6c0a2f9391d4>

³ Alnoor S. Gova, *TheNizariİsmailis in Modernity*, Master Thesis, SimonFraserUniversity, Faculty of Education, 2005. <http://summit.sfu.ca/item/10217>

Kassamali Kanada'da bulunan birçok cami bakımsız iken, Müslüman öğrenciler burs sıkıntısı çekerken böyle bir esere milyonlarca dolar yatırılmasını uygun bulmadığını belirtmiştir.¹ Bu düşünceden hareketle Kanada'da yaşayan İsmaililerin genel olarak diğer Müslüman gruplardan farklı olarak daha zengin hayat şartlarına sahip olmaları, birçok önemli şirkete sahip olmaları ve devlet nazarında en üst seviyeden kabul görmeleri yönü ile diğer Müslüman gruplardan ayrıldıkları gözlenmektedir. Bu durum ise diğer Müslümanlar özellikle de Sünni akıma mensup Müslümanlar tarafından onları İslamı yanlış temsil ettiği inancından kaynaklanmaktadır.

İsmaililerin İmamı Ağa Khan IV Harvard mezunu birisi olarak İsmaililerin mümkün olan en iyi eğitimi almalarını istemiştir. Temel inanışları sebebi ile diğer Müslümanlardan ayrılan İsmaililer de hem kadının hemde erkeğin eğitim alması hatta İmam Ağa'ya göre kadınların erkeklerden daha fazla okumaya yönlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca İsmaili cemaatinde bayanların başörtüsü, çarşaf, tesettür gibi dini bir kapanışları da söz konusu değildir.² Bu durum onların Kanadalılar tarafından kabulünü sağlasa da Sünni akıma mensup Müslümanlar tarafından dışlanmalarına sebebiyet vermektedir.

Sonuç

Kanada Ağa Han İsmailileri Doğu Afrika başta olmak üzere dünyanın değişik ülkelerinden yeni bir yaşam ümidi ile bu ülkeye göç etmişlerdi. Uganda, Tanzanya gibi İngiltere'nin eski kolonilerine, özellikle Afrikalı siyahilerin özgürlüklerini kazanmalarından sonra ucuz işgücünü sağlamak maksadı ile Hindistan'dan götürülmüşlerdi. Yıllar geçtikçe bu ülkelerde ekonomik olarak çok iyi yerlere gelen bu insanlar İngilizlerin koloni idarelerini Siyahilere devretmesi ile istenmeyen insanlar ilan edilmişlerdi. Siyahiler İngilizlerin kendilerini değil de Hindistan'dan getirilen bu işçileri istihdam etmelerini hiç hazmedememişlerdi. Gücü ellerine alınca Ağa Han İsmailileri başta olmak üzere Hintlilerin bütün malvarlıklarına el koyarak onları ülkelerinden kovmuşlardı. Çaresiz kalan bu kalabalıklara başta İngiltere olmak üzere batılı devletler kucak açtı. Bunların arasında Kanada'da vardı. Ağa Han İsmailileri yeni bir başlangıç yapacakları bu ülkede bir gün çok önemli konumlara geleceklerini belki hayal etmemişlerdi. Lakin onların çalışkanlığı ve birbirlerine tutkunluğu sayesinde böylesine önemli bir batılı ülkede Müslümanlığı temsil edecek

¹ SumayyaKassamali, "WhyWeDon'tNeed an Islamic Art Museum,"*Toronto Media Co-op: LocalIndependent News*, 2010, <http://toronto.mediacoop.ca/fr/story/3577>

² Lawrence E. Harrison,*Jews, Confucians, and Protestants: Cultural Capital and the End of Multiculturalism*, Maryland, Rowman&LittlefieldPublishers, 2013, s. 120.

konuma geldiler. Her ne kadar Sünni İslam anlayışına ters düşen inançlara sahip olsalar da Kanadalılar gözünde ılımlı İslamı temsil eden grup olarak görüldüler. Ülkeye göç etmek zorunda kalanların çocukları ve torunları ülkenin sosyal, ekonomik, kültürel, akademik ve siyasi yaşamında etkili pozisyonlara geldiler. Kanada'nın ilk Müslüman senatörleri, milletvekilleri, belediye başkanları ile milyarlarca dolarlık servete sahip işadamları Ağa Han İsmaililerinin arasından çıktı. Ülkede etkin başka hiçbir Müslüman grup onlar kadar ülkede kabul görmedi. İmamları Ağa Han IV vakıfları aracılığı ile ülkenin mimari açıdan en görkemli yapıtları olan İsmaili merkezlerini bu ülkede açtı. Öyle görünüyor ki Uganda'dan kovulduklarında ellerindeki her şeyi yitiren İsmaililer Kanada'da gün geçtikçe çok daha etkili konumlara gelecekler.

Kaynakça

- Aga Khan Museum, News Release, Toronto, 2015. https://www.agakhanmuseum.org/sites/default/files/downloadable/AKM_CAP%20Press%20Release_EN_7.4.15.pdf
- AKDN, *Aga Khan to Establish Major Academic and Cultural Center and Museum in Canada*, Press Releases, 2002. <http://www.akdn.org/Content/551/>
- AKFED, *Companies*, 2015. http://www.akdn.org/akfed_companies.asp
- Barton, Adriana, "Ismaili Success: Made in Vancouver," *BCBusiness*, 1 Temmuz, 2006. <http://www.bcbusiness.ca/people/ismaili-success-made-in-vancouver>
- Blanchfield, Mike, "AgaKhan, Spiritual Leader Of Shia Ismaili Muslims, Lauds Canada," *The Canadian Press*, 2014. http://www.huffingtonpost.ca/2014/02/27/aga-khan-parliament-shia-ishmaili-muslims_n_4866555.html
- Bitham, Peter, "B2C Productsand Services Winner 2007," *BC Business*, 10 Ekim 2007. <http://www.bcbusiness.ca/people/b2c-products-and-services-winner-2007>
- Brown, Lousie, "Aga Khan Hails Canada for Getting Pluralism Right," *Toronto Star*, 2010. http://www.thestar.com/news/gta/2010/10/15/aga_khan_hails_canada_for_getting_pluralism_right.html
- Carman, Tara, "Wedid it theCanadianway," *Vancouver Sun*, 28 Eylül 2012. <http://www.vancouver.sun.com/news/Canadian/7317384/story.html>
- Dossa, Parin Aziz, *Ritualand Daily Life: Transmissionand Interpretation of the Ismaili Tradition in Vancouver*, PhdThesis, Department of AnthropologyandSociology, TheUniversity of British Columbia, Vancouver, 1985. <http://circle.ubc.ca/handle/2429/25559>

- Ebner, Dave, "TheHermit Kings," *Globe and Mail*, 5 Nisan 2009. <http://www.theglobeandmail.com/report-on-business/the-hermit-kings/article1096738/?page=all>
- Ebrahim, Mohib, *His HighnesstheAgaKhanandCanada: A ProfoundAffinity – But Why Canada?* Simerg: In sights from Around the World, 2010. <https://simerg.files.wordpress.com/2010/10/his-highness-the-aga-khan-and-canada1.pdf>
- Esmail, Tamizan, NikhatAhmed, *New Chapter in CanadianIsmailiStory Set to Unfold in the Don Mills Neighbourhood of Toronto*, The Ismaili, 24 Mayıs 2010. <http://www.theismaili.org/heritage-expressions/new-chapter-canadian-story-set-unfold-don-mills-neighbourhood-toronto>
- Gova, S. Alnoor, *TheNizariIsmailis in Modernity*, Master Thesis, Simon Fraser University, Faculty of Education, 2005. <http://summit.sfu.ca/item/10217>
- Harrison, E. Lawrence, *Jews, Confucians, andProtestants: Cultural Capitaland the End of Multiculturalism*, Maryland: Rowman&Little field Publishers, 2013.
- Ismailis, *Ismaili Centre Toronto*, 2014. <http://www.theismaili.org/sites/ismaili/files/3485.pdf>, http://www.theismaili.org/sites/ismaili/files/the_ismaili_centre_toronto.pdf
- IBPA, <https://ibpacanada.com/>
- Jaffer, Mobina, https://en.wikipedia.org/wiki/Mobina_Jaffer
- Jaffer, Rahim, https://en.wikipedia.org/wiki/Rahim_Jaffer
- Jetelina, Margaret, *Ugandan-born Farida Sayaniturnsone small hotel into a multimillion dollar chain*, Canadian Immigrant, 2011. <http://canadianimmigrant.ca/immigrant-stories/careers/ugandan-born-farida-sayani-turns-one-small-hotel-into-a-multimillion-dollar-chain>
- Jodidio, Philip, *The Challenge of Pluralism: Projects in Canada. In Under theEaves: The AgaKhan: Builder and Patron*, Munich: Prestel Publishing, 2008. <http://archnet.org/system/publications/contents/5239/original/DPC1976.pdf?1384790003>
- Kassamali, Sumayya, "WhyWeDon'tNeed an Islamic Art Museum," *Toronto Media Co-op: Local Independent News*, 2010. <http://toronto.mediacoop.ca/fr/story/3577>
- Kaur, Amarjit, "LaborCrossing in Sout heast Asia: Linking Historicaland Contemporary Labor Migration," *New Zealand Journal of AsianStudies*, No. 11, 2009.
- Meghji, Sadru, *First Steps in the Migration of Tanzanian Ismailis to Canada*, Simerg: Insights from Aroundthe World, 2014. <http://simerg.com/literary-readings/rediscovering-a-lost-piece-of->

ismaili-history-first-steps-in-the-migration-of-tanzanian-ismailis-to-canada/

- Naidoo, C. Josephine, "African Canadians," *The Canadian Encyclopedia*, 2010. Retrieved September 14, 2015. <http://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/africans/>
- Nenshi, Naheed, https://en.wikipedia.org/wiki/Naheed_Nenshi
- Neumann, Klaus, *Ouro winter estsmust come first': Australia's response to the expulsion of Asians from Uganda*, *History Australia*, V. 3, No: 1, 2006, 10.1-10.17. <http://journals.publishing.monash.edu/ojs/index.php/ha/article/viewFile/423/435>
- Pitts, Gordon, *Mossadiq Umedaly: A Career, Cause, and Battle with Cancer*, DeGroot School of Business, 2014. <http://www.degroote.mcmaster.ca/articles/mossadiq-umedaly-career-cause-a-battle-cancer/>
- Ranvir, Moudgil, *From strangertorefugee: A study of the integration of Ugandan Asians in Canada*, Phd Thesis, State University of New York at Buffalo, 1977.
- Ravji, Omar, *Calgary's Canadian Ismaili Games leave their mark*, The Ismaili, 2015. <http://www.theismaili.org/community-service/calgary%E2%80%99s-canadian-games-leave-their-mark>
- Tajeddin, Mümtaz Ali, "Ismailis in Canada," *Encyclopaedia of Ismailism*, First Ismaili Electronic Library and Database, A Project of the Heritage Society. <http://ismaili.net/heritage/node/10486>
- Thomas, T.N., *Indians Overseas: A Guide to Source Materials in the India Office Records for the Study of Indian Emigration, 1830-1950*, London, 1985.
- Vancouver Province, "Cheering Crowds Welcome Aga Khan to Vancouver," *Canada.com*, 2008. <http://www.canada.com/theprovince/story.html?id=79f315f9-2153-4cd7-bffa-6c0a2f9391d4>
- Walton, Look Lai, *Indentured Labor, Caribbean Sugar*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1998.
- Waugh, H. Earle, Baha Abu-Laban, Regula B. Qureshi, *The Muslim Community in North America*, Edmonton, Canada: Univ. Of Alberta Press, 1987. https://books.google.com.tr/books/about/The_Muslim_Community_in_North_America.html?id=bUgRw_az31QC&redir_esc=y